

1990'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜ PİYASASI ve İSTİHDAMIN YAPISININ ANALİZİ

Araş.Gör.E.Yasemin Uyar BOZDAĞLIOĞLU

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
NAZİLLİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
İKTİSAT BÖLÜMÜ

yuyar@adu.edu.tr

GİRİŞ

İstihdama ilişkin sorunlar, ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları ve gelişmişlik düzeylerinin farklı olması nedeniyle her ülkede farklı ekonomik ve sosyal etkiler yaratmasına rağmen tüm ülkelerin gündeminde öncelikli sorun olarak yer almaktadır. Türkiye'de nüfus artış hızının yüksek, fakat işgücünün nitelik olarak yetersiz olması, sermaye birikiminin ve yatırımların istenilen düzeyde gerçekleştirilememesi, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, rekabet ortamının ortaya çıkardığı nitelikli işgücü ihtiyacı gibi bir çok neden işsizlik ve istihdamın sorun olarak baş göstermesine neden olmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'de istihdamın yapısının sağlıklı olarak belirlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Türkiye İşgücü Piyasası, İstihdam yapısı, İşsizlik

AN ANALYSIS OF THE LABOR MARKET AND THE EMPLOYMENT STRUCTURE IN TURKEY FROM 1990 TO THE PRESENT

KEYWORDS

Turkish Labor Market, the Structure of Employment, Unemployment.

ABSTRACT

The problems pertaining to employment take primary place on countries' agendas despite the differences in the social and economic influences it created in different countries due to the disparities among countries in terms of the levels of economic development and the differences in their socio-economic structures. Many reasons such as the high levels of population growth but at the same time the emergence of an unqualified labor force, insufficient capital accumulation and investments, political and economic instability and the need for a qualified labor force make the problems of unemployment and employment worse. For this reason, there is an urgent need for an healthy determination and evaluation of employment structure.

1. Türkiye'de İstihdamın Yapısı ve Gelişmeler

Türkiye'de istihdamın yapısal olarak incelenmesi, ekonominin istihdam yaratma kapasitesi ve yaratılan işlerin kalitesi konusunda önemli ipuçları vermesi nedeni ile önemlidir.

Türkiye’de işgücü piyasasının yapısı, gelişmekte olan ülkelerin gösterdikleri özellikleri yansıtmaktadır. Geleneksel ve modern kesim olarak ikili ve parçalanmış bir işgücü piyasası hakimdir. Kırsal istihdam-kentsel istihdam, enformel sektör-formel sektör, tarımsal istihdam-sanayi istihdamı gibi istihdam şekillerinin karşı karşıya ve iç içe yaşanması Türkiye işgücü piyasasının en önemli özelliğidir. Kır-kent ayrımı önemlidir. Kırsal kesimde var olan sosyo-ekonomik yapı içinde işgücünün değerlendirilmesi ile, yaşanan işsizliğin ve istihdam sorununun önemli bir kısmı açıklanmış olmaktadır (Ceylan, 1999:92).

Türkiye’de toplam istihdamın önemli bir bölümü tarım sektöründen sağlanmakla birlikte, tarımın toplam istihdam içindeki payı gerilemektedir. Tarımsal istihdamda gizli işsizlik yaşanmaktadır ve işgücü verimliliği düşüktür. Türkiye’de “işgücü verimliliğinin düşüklüğü” yanında “yeni iş yaratmada yetersizlik” istihdamın yapısal özellikleri arasındadır. Çalışanların büyük çoğunluğu yetersiz gelir düzeyinde çalışmakta ve ücretliler istihdam edilenlerin içinde düşük bir oranı oluşturmaktadır. Kayıtsızların, yani herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayanların oranı yüksektir (Eyüboğlu, 2003:31-32).

1.1. Türkiye’de Nüfus ve İşgücü (Emek) Arzı

İşgücü piyasasının arz yönünü belirleyen faktör olan nüfusun miktarı, yapısı ve kullanılış şekline bağlı olarak istihdamın yapısını etkilemektedir. Nüfus artış hızı, işgücü artış hızını belirleyen temel değişendir. İşgücü arzındaki artış hızı doğrudan doğruya nüfus artış hızı ile ilgilidir. Bunun nedeni, işgücünün çalışma çağındaki nüfusa oranı olarak tanımlanan işgücüne katılma oranı sabitken ve dış göçler ihmal edilirken, nüfus artış hızınının 15 yıl sonra işgücü artış hızına eşit olacağı beklentisidir (DPT, 2001:7). İstihdam yapısının bir belirleyicisi olan nüfus, Türkiye’de hızla artmakta ve nüfusun önemli bir bölümünü de genç yaş grubu oluşturmaktadır. Nüfusun genç yapıda olması, bir taraftan çalışma çağındaki nüfusu, diğer taraftan işgücüne katılan nüfusu artırmaktadır. Her yıl sınırlı olarak artan istihdam olanaklarına karşılık daha fazla artan işgücü, işsizliğin sürekli artmasıyla sonuçlanmaktadır (Algan ve İldırar, 2003:58). Türkiye’de işgücü arzı hızla yükselmekte ve artan işgücüne yeni istihdam alanları yaratmak istihdamın ağırlaşan sorunlarından biri olmaktadır.

İşgücü (emek) arzı, bir ekonomide toplam nüfus içinde ekonomik faaliyete katılmak isteyenlerin toplam sayısını ifade etmektedir. Genel nüfus miktarı emek arzının kaynağıdır. Fakat bu kaynak, bütünüyle emek arzına dahil değildir. 15 yaşından aşağı çocuklarla, 64 yaşından yukarı yaşlılar çalışma çağı dışında kabul edilir. Yani, çalışma çağındaki nüfus (çağ nüfus), 15-64 yaş içinde yer alan kişileri kapsamaktadır (Zaim, 1997:107-108).

15-64 yaşları arasındakilerin oluşturdukları çağ nüfusa **aktif (faal) nüfus** da denilmektedir. Aktif nüfus tanımlaması, bu yaştakilerin aktif ve çalışır durumda olduğunu göstermemektedir. Bu yaş grubu çalışan nüfus olmayıp, çalışma çağına gelen nüfus olduğundan ve iktisaden faal olanların yanında faal olmayanları da kapsadığından, **çağ nüfus** deyimini daha doğru olmaktadır. Kısacası çağ nüfus, fiilen çalışanların veya çalışmak isteyenlerin sayısını değil, “bir ülke nüfusunun istihdam potansiyelini” göstermektedir. (Eren, 2002:12-13). Çağ nüfus, işgücüne katılma oranının bu dönemde en yüksek olması nedeniyle de ayrı bir öneme sahiptir.

Çizelge 1’de, 1990 ve 2003 yılları arasındaki dönemde gerçekleştirilen nüfus araştırma ve sayım sonuçları (GNS) ile Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2003’e göre hanehalkı nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Türkiye’de nüfusun 3/2’sini çağ nüfusun oluşturduğu görülmektedir. 15 yaşın altındaki ve 65 yaşın üzerindeki üretken olmayan nüfusun, 15-64 yaş nüfusuna oranı olarak tanımlanan

bağımlılık oranı, 1990 Genel Nüfus Sayımı'nda % 64.7 iken, TNSA-2003'te % 56.3'e düşmüştür. Bu oranın küçük olması, bir ülkede nüfus artış hızının düşmekte ve istihdam potansiyelinin artmakta olduğunun göstergesidir. 1990-2003 yılları arasında bağımlılık oranında gözlenen azalma, nüfus artış hızının da azaldığını ifade etmektedir. Bu aynı zamanda, üretken nüfus üzerinde yaşlı ve genç nüfustan kaynaklanan ekonomik yükün önemli oranda hafiflediğini ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü (UNPD) verilerine göre, 2000-2005 arası dönemde bu oran, Türkiye'de ortalama % 54 iken, gelişmiş ülkelerde daha düşüktür. Örneğin, İngiltere ve Japonya'da % 51, Amerika'da % 50 ve Çin'de % 42'dir. Buna karşılık, Mısır'da % 63, Irak, Kenya ve Nepal'de % 76, Afganistan'da ise % 86'dır (<http://esa.un.org/unpp>, Erişim: 14.12.2004).

VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, 2001-2005 döneminde beklenen gelişmelere göre, 65 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun, toplam nüfus içindeki payının 2005 yılı için % 5.9 olması beklenmektedir. 15-64 yaş arası grubun toplam nüfus içindeki payının ise 2005 yılı itibarıyla % 66.3 olacağı tahmin edilmektedir (DPT, 2001:23-24). Bu grubun toplam nüfus içinde alacağı pay göz önüne alındığında, ortaya çıkacak olan işgücü arzının toplumsal ve ekonomik gelişmeye olumlu katkılar sağlayacak şekilde istihdam olanakları ile donatılmasının istihdamın yapısı açısından ne denli önemli olduğu ortaya çıkacaktır.

Çizelge 2, Türkiye'de 2001-2004 arası dönemde nüfus, işgücü ve istihdam rakamlarını göstermektedir. Buna göre, Türkiye'de nüfus rakamları bir önceki yıla göre sürekli artış göstermekte olup, 2004 yılında nüfus 71 milyon 789 bin kişidir. Nüfus artışına rağmen, yıllık nüfus artış hızı düşmektedir ve bu düşüş bağımlılık oranındaki azalmayı desteklemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde görülen nüfus artış hızı ve işgücü arzı artış hızı ise % 2.5 civarında ve yüksek sayılabilecek bir düzeydedir. Bu ülkeler, ekonomik gelişme için gerekli olan işgücü ihtiyacı bakımından bir sorun yaşamamaktadır. Ancak, yüksek işgücü arzı artışını emebilecek bir istihdam artışı sağlamak için gerekli olan gelir artış hızına ulaşmak pek kolay değildir (DPT, 2001:7). Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde yüksek düzeyde seyreden ve zaman içinde artma eğilimi gösteren işsizlik sorununun kaynağı olarak gösterilebilir.

Çizelge 2'ye göre, Türkiye'de 15 ve daha yukarı yaştaki çalışma çağındaki nüfus 2004 yılında 49 milyon 944 bin kişidir. Buna karşılık, işgücü 25 milyon 265 bin kişidir ve işgücüne katılma oranı % 50.6 olarak gerçekleşmiştir. Bunun anlamı, çalışabilecek yaştaki her 100 kişiden ancak 50 kişinin çalışmakta veya iş aramakta olduğudur. Bu oran OECD ülkelerinin oldukça gerisinde kalmaktadır. 2002 yılında OECD ülkelerinde ortalama % 71.1 olan işgücüne katılma oranı ABD'de % 76.1, Japonya'da % 78'dir (TÜSİAD, 2004a:29). Türkiye'de işgücü kaynağının yaklaşık yarısı işgücüne katılmaktadır ve bu da insan gücü kaynağının verimli kullanılmadığını göstermektedir. Etkin nüfus ya da bunun bir göstergesi olan işgücüne katılım oranları sürekli düşmektedir ve 1994 yılında % 54.6 olan bu oran, 2001'de % 48.7'ye inmiş, 2002 yılından itibaren de artmaya başlamıştır. Düşük ve giderek azalan işgücüne katılım oranları, Türkiye'de üreten kesimin giderek daha fazla kişiyi geçindirmek zorunda kalması ve üretime katılım sonucu elde edilen gelirin de daha fazla kişi arasında paylaşılması anlamına gelmektedir.

İşgücüne katılma oranını ülkeler arasında farklılaştıran etkenler ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarına bağlı olarak değişmektedir. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, işgücüne katılma oranının düşmesinin sebepleri arasında erken emeklilik, gençlerin okulda daha uzun süreler okumaları ve yüksek öğrenime daha fazla sayıda girmeleri gösterilmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de işgücüne katılma oranının düşük olması, enformel sektörün yaygın olmasına, ücretsiz aile işçiliğinin ve kendi hesabına çalışmanın önemli ölçüde

sürdürülmesine ve sosyo-kültürel nedenlerden dolayı kadınların bir işte çalışmalarının engellenmesine de bağlanabilmektedir (Gök, 2004:17-18).

1.2. İstihdamın Sektörel Dağılımı ve İşgücü Talebi

Türk ekonomisinin istihdam yaratma kapasitesi ile ilgili sorunlarını ön plana çıkaran göstergeler, istihdam artış hızındaki durgunluk ve düşmeyen işsizlik oranlarıdır. Türkiye ekonomisinin büyüme performansının ortalamada yüksek olması, iş alanı yaratma performansının da yüksek olduğu anlamına gelmemektedir (Ansal ve diğerleri, 2000:21). Bu durumda, işsizliğin geleceği hakkında isabetli tahminlerde bulunulabilmesi işgücü talebinin ortaya konulmasına bağlı olmaktadır.

İşgücü talebinin en önemli belirleyicileri, işgücü maliyeti ve büyüme oranıdır. İşgücü talebi, büyüme oranı arttıkça yükselmekte, işgücü maliyeti arttıkça da azalmaktadır. Son yıllarda büyüme oranı ile işgücü talebi arasındaki bağlantının zayıfladığı gözlenmektedir. Yatırımlarda görülen artışın büyümenin istihdam yaratma kapasitesini arttıracaklarını söylemek mümkündür. İşgücü talebinin etkileyicisi olan işgücü maliyetleri ücretler ve istihdam maliyetlerinden oluşmaktadır. İmalat sanayiinde işveren başına düşen ödemeler, ortalama olarak toplam işgücü ödemelerinin % 20'sini oluştururken, kurumsallaşmış bazı şirketler için söz konusu payın % 30'ların üzerinde olduğu, hatta bazı şirketler için % 40 civarına çıktığı gözlenmektedir (TÜSİAD, 2004a:200). Bunun istihdam üzerinde olumsuz etkisi olduğu açıktır. Yüksek işgücü maliyetlerinin düşürülmesinin istihdama yapacağı olumlu katkı dikkate değerdir.

Türkiye'de 1990-2003 arası dönemde özel-kamu sektörü işçi ve memurlarının işgücü maliyetlerinin seyrini gösteren Şekil 1'e göre, işgücü maliyetleri 1990-1998 arası dönemde önemli bir artış göstermemiştir ve özel-kamu sektörü işgücü maliyetleri arasında önemli bir farklılaşma yoktur. 1998-2003 arası dönemde ise, kamu sektörü işgücü maliyetlerindeki artışın dikkat değer olduğu söylenebilir.

1999 ve 2003 arası dönemde ise, işgücü maliyetleri hem yükselme göstermiş hem de kamu ve özel sektör işgücü maliyetleri arasındaki farklılaşma gittikçe belirginleşmiştir. Şekil 1'e göre, kamu sektörü işgücü maliyetlerindeki artış 1998'den sonra hızlanmıştır ve en yüksek işgücü maliyetleri kamu sektöründe gerçekleşmiştir. İşgücü maliyetlerinin artmasının, söz konusu dönemlerde ve sektörlerde işgücü talebini daraltıcı yönde etki yaptığını söylemek mümkündür.

Büyüme rakamları ile işgücü talebi ele alındığında, 1980-1998 döneminde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'da yıllık ortalama artış hızı % 4.4 ve istihdamda yıllık ortalama artış hızı ise % 1.5'lik oranla oldukça durgun bir seviyede kalmıştır (Ansal ve diğerleri, 2000:21). Çizelge 3 istihdam, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ve işgücü verimlilik artış oranlarının 1994-2004 yılları itibarıyla seyrini göstermektedir.

Çizelge 3'e göre, 1994-2004 döneminde GSYİH'daki % 2.8 ortalama yıllık artış hızı, istihdamda yıllık % 1.2 ortalama artış yaratmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'de 1980-1998 dönemi verileri birlikte incelendiğinde, 1999-2004 döneminde de büyümenin istihdama yansıtılması hedefinin etkin bir şekilde gerçekleştirilemediğini söylemek mümkündür.

Şekil 2'ye göre, Türkiye'de ekonomik krizlerin baş gösterdiği 1994, 1999 ve 2001 yıllarında, GSYİH büyüme hızındaki düşüşle birlikte, işgücü verimlilik oranları buna paralel olarak azalış göstermiştir. İstihdam artış oranı ise, krize rağmen 1994 yılında % 7.5 ve 1999'da % 2.6 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2001 yılında istihdam artış oranı % -4.1 ile negatif değerdedir. Bu anlamda 2001 yılı, krizin istihdamı en kötü etkilediği yıl olmaktadır.

2004 yılında GSMH büyüme hızı % 9.9 olmasına rağmen, istihdam artış oranı % 2 gibi düşük bir seviyede seyretmektedir. GSMH'daki bu büyümenin “istihdamsız bir büyüme” olduğu söylenebilir. Ekonomide 2002 ve 2004 yılları arasında gözlenen “ihracat odaklı büyüme”nin kaynağını da bu dönemdeki verimlilik artışları oluşturmaktadır. Verimlilik artışlarının yükseldiği bu süreçte, reel ücretlerde artış gözlenmezken, yeni istihdam da yaratılamamıştır.

İşgücü talebinin bir çok boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlardan en önemlisi, işgücünün sektörel dağılımıdır. Ekonomideki sektörlerin çalışacak kişiler açısından yarattığı ve yaratacağı talep, ekonomik gelişmenin aşamalarına göre farklılıklar göstermektedir. Tarihsel olarak en eski istihdam alanları tarım sektöründe olmuştur. Türkiye’de ise tarım sektörü her zaman önemli bir istihdam alanı oluşturmuştur (Eyüboğlu, 2003:41-42). Gelişmiş ülkelerde sanayi ve hizmetler kesimi istihdamda büyük paya sahip iken, gelişmekte olan ülkelerde tarım kesimi ağırlıklı istihdam yapısı söz konusudur (Karluk, 2002:22). İstihdamın sektörel yapısı bir anlamda ekonomik gelişmişliğin bir göstergesi olarak da kabul edilebilir. Türkiye’de verimliliğin çok düşük olduğu tarım sektöründe geniş bir işgücünün barındırılması, işgücü piyasasının etkinliğinin sınırlandırılmasına neden olmaktadır.

Çizelge 4, istihdamın tarım, sanayi ve hizmetler olarak üç ana sektördeki dağılımını göstermektedir. Buna göre, 1990 yılı için Türkiye’de tarım sektörünün istihdamdaki payının % 46.9, sanayi sektörü payının % 20.2 ve hizmet sektörü payının da % 33 olduğu görülmektedir. Türkiye’de istihdamın sektörel dağılımı 1990-2004 yılları arası incelendiğinde, tarım sektörünün istihdamdaki payı, ekonomik gelişmeyle birlikte azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak, tarım sektöründeki istihdam payının hâlâ yüksek olduğu söylenebilir.

İstihdamın sektörel kompozisyonunda 2000 yılından itibaren tarım ağırlıklı yapıdan, hizmetler ağırlıklı yapıya doğru bir geçiş gözlenmektedir. Diğer bir ifade ile, Türkiye’de istihdamın dağılımında tarım sektörünün payındaki azalışın, hizmetler sektöründeki artışla dengelendiğini söylemek mümkündür. Hizmet sektörünün ekonomide payı arttıkça, büyümenin de istihdam yaratma kapasitesi artmaktadır. Türkiye’de uzun dönemde istihdamın lokomotifinin hizmetler sektörü olacağı rahatlıkla söylenebilir.

2. Türkiye’de İşgücü Piyasasının Yapısı ve Özellikleri

Türkiye gelişmekte olan bir ülke olduğundan, işgücü piyasasının gelişmiş ekonomilerden ayrılan birçok özelliği bulunmaktadır. İşgücüne katılma oranının düşük olması göze çarpan farklılıkların başında gelmektedir. Her ülkede ve her gelişme safhasında aynı olmayan işgücüne katılma oranı, ülkenin milli hasılasını belirleme yönünden üretim faktörlerinden olan emeğin, yani insan gücünün miktar olarak potansiyel kapasitesini göstermesi açısından önemli bir göstergedir (Zaim, 1997:124). Tarım sektöründeki yüksek istihdam-düşük verimlilik, işgücüne katılma ve istihdam oranının özellikle kadınlarda çok düşük olması, ortalama eğitim seviyesinin düşüklüğü de Türkiye işgücü piyasasını diğer ülkelerden ayıran özellikler arasında sayılabilir (TÜSİAD, 2004a:29).

Türkiye’de hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göç olayı ile birlikte kentlerde iş gücü potansiyeli artmakta, ancak bu işgücünü karşılayacak bir istihdam artışı tarım dışındaki sektörlerde yaratılamamaktadır. Örgütlenmiş ve oldukça koruyucu yasal düzenlemelere sahip çalışanların yanı sıra, asgari ücretle ve güvencesiz koşullarda çalışan çok sayıda ücretli bulunmaktadır (Aktürk, 1999:186-187). Türkiye’de istihdamın sektörel yapısında tarım ağırlıklı yapı nedeni ile sanayi ve hizmetler sektöründe sınırlı olan istihdam olanakları farklı işgücü piyasalarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Bu nedenle, işgücünün istihdam edilebilirliğini sorgulamak ve işsizlikteki gelişmeleri ve bu sorunun geleceğini kestirebilmek için işgücü piyasasının çeşitli boyutlarıyla incelenmesi gerekmektedir.

2.1. İstihdamın İktisadi Faaliyet Dallarına Göre Dağılımı

İstihdamın sektörel dağılımı ile iktisadi faaliyet dallarına göre dağılımı arasında büyük benzerlikler vardır. Ekonomik gelişme ile birlikte, istihdamın yapısı büyük ölçüde değişmekte ve işgücü üretimin belli dallarından diğerlerine kaymaktadır. Tarım, ormancılık ve balıkçılık gibi temel ekonomik faaliyetlerin insan gücü ihtiyaçları, teknolojik gelişmenin de etkisi ile azalmaktadır. İstihdamda, tarım ve tarımla ilgili iktisadi faaliyet dalları önemini yitirirken, sanayi ve hizmetlere yönelik iktisadi faaliyet alanları ön plana çıkmaktadır.

Çizelge 5'te tarım dışı istihdamın iktisadi faaliyet dallarına göre dağılımı verilmektedir. 1990-2004 yılları arasında tarımın ekonomideki payı ortalama olarak % 40 seviyesinde olduğundan, istihdamın iktisadi faaliyete göre dağılımında tarım dışı sektörler kullanılmıştır. Çizelgeye göre, hizmet sektörlerinde istihdam artışı, üretim sektörlerine göre çok yüksektir. İşgücünün en az faaliyet gösterdiği sektör, “madencilik ve taş ocakçılığı” ile “elektrik, gaz ve su işleri” ilgili iktisadi faaliyet dallarıdır.

Ekonomik gelişmenin etkisiyle, istihdam edilen işgücü miktarları açısından iktisadi faaliyet dalları arasındaki oranlar zamanla azalma göstermektedir. Buna rağmen Türkiye’de tarım, imalat ve hizmetler iş gücünün iktisadi faaliyete göre en fazla istihdam edildiği sektörler olmaktadır.

2.2. İstihdamın Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

İşgücünün meslek ana grupları itibarıyla yapısında meydana gelen değişimler, ülkenin bütününde sosyal değişmelere yol açmaktadır. İstihdamın meslek gruplarına göre dağılımının incelenmesi, ülkenin ekonomik ve sosyal durumunu açık bir şekilde yansıtması nedeni ile önemlidir. Gelişmiş ekonomiye sahip ülkelerde, kazanılması orta ve uzun süreli eğitim sonunda mümkün olan meslek sahiplerinin toplam işgücü içindeki oranı yüksek olduğu halde, gelişmekte olan ekonomilerde bu oran düşüktür (Murat, 2000:330). Bir ülkenin sosyal kalkınmasının sosyal hizmetlerde yeter sayıda personelinin olması ile mümkün olduğu söylenebilir.

Çizelge 6’ya göre, Türkiye’de 1994-2004 yılları arasında istihdamın meslek gruplarına göre dağılımı incelendiğinde müteşebbis, direktör ve üst kademe yöneticilerinin en düşük paya sahip olduğu görülmektedir. İlim ve teknik elemanların oranı 1994 yılında kadınlarda % 6.6, erkeklerde % 5.7 iken; bu oran 2004 yılında kadınlarda % 11.7, erkeklerde % 8.5’dir. Türkiye’de tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık meslek grubuna dahil olanların oranı erkeklerde % 23.2 ve kadınlarda % 55.6’dır. Buna tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar da eklendiğinde, iş gücünün erkeklerde % 55.9’u, kadınlarda % 64.2’si daha az eğitim ve daha düşük nitelik gerektiren mesleklerde çalıştıkları söylenebilir.

İstihdamın mesleklere göre dağılımında kadınların payı, 1994-1996 arası dönemde tarım ve tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ağırlıklıdır. 1997’den sonra da tarım ve tarım dışı işlerde çalışanlar istihdamda en önemli paya sahipken, bu meslek gruplarının yanında ilmi ve teknik elemanlar ve serbest meslek sahiplerinin sayısında artış görülmektedir. İşgücünün mesleklere göre dağılımında kadınların yoğunlaştıkları meslekler erkeklerin tercih ettikleriyle de benzerlik göstermektedir. Erkek meslek gruplarının dağılımında, tarım ve

benzeri alanlar dışında gelişen meslek grubu, ticaret ve satış personeli olmaktadır. Türkiye’de istihdamın mesleki dağılımı, tarıma dayalı ekonominin göstergesi niteliğindedir.

2.3. İstihdamın İşteki Duruma Göre Dağılımı

Bir ülkedeki ekonomik gelişme ile birlikte, işgücü içinde ücretlilerin payı artarken, kendi hesabına çalışanların ve ücretsiz aile işçilerinin payı azalmaktadır. Ekonomik gelişme ile istihdam edenler grubunun oranı arasında tersine ilişki bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde işverenler ve kendi hesabına çalışanların oranı düşük olduğu halde, gelişmekte olan ülkelere özellikle kendi hesabına çalışanlar yüksek bir orana sahiptir.

Sosyal, ekonomik ve siyasi yönden bir ülkenin en önemli özelliklerinden biri, ücretliler grubunun görece önemidir. Gelişmiş ekonomilerde işgücünün yaklaşık % 70-80’ini ücretliler oluşturmaktadır (Murat; 2000:324). Çizelge 7, Türkiye’de istihdamın işteki durumuna göre dağılımını göstermektedir. Türkiye’de ekonomik gelişmeye paralel olarak, işgücü içinde ücretlilerin payı 1994-2004 arası dönemde bir önceki yıla göre sürekli artış halindedir.

Diğer taraftan, Türkiye’de işgücü içinde ücretlilerin oranı gelişmiş ülkelerin çok altında bulunmaktadır. Bu oranın Türkiye’de 2004 yılı itibari ile % 43.9 olması, Türkiye’nin gelişmekte olan bir ülke olduğunu destekler niteliktedir. İşgücünün işteki durumuna göre dağılımı cinsiyet açısından ele alındığında ücretliler, işveren ve serbest çalışanların çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Ücretsiz aile işçiliğinde ise kadınların payı yüksektir. Ücretsiz aile işçiliğinin payının özellikle kadınlarda yüksek olması Türk işgücü piyasasının ayırt edici bir özelliği olmaktadır. Bu oran kadınlarda 1996’da % 64.7 iken, 2004 yılında % 48.5’e gerilemiş ve aynı dönemde bu azalışla birlikte kadın işgücünde ücretlilerin payı artış göstermiştir.

Türkiye’de kendi hesabına çalışanların payının yüksek olması da işgücü piyasası açısından anlamlı bir durumdur. Çünkü, işverenler en az bir kişiyi çalıştırdıkları halde, kendi hesabına çalışanlar kimseyi istihdam etmemektedir ve etse de bu ücret karşılığı değildir. Ekonomi geliştikçe de işveren ve kendi hesabına çalışanların payının azalması beklenmektedir. Türkiye’de ise bu grup, 2004 yılında % 29.1 ile ücretlilerden sonra ikinci sırayı almaktadır.

2.4. İstihdamın Eğitim Düzeyi

Eğitimin işgücü arz ve talebi açısından taşıdığı önem günden güne artmaktadır. Tüm ülkeler için temel sorun, işgücü arz ve talebi arasındaki eğitilmiş iş gücünün gerek nitel gerekse nicel açıdır. Bu anlamda, işgücünün ekonomik ve sosyal anlamda etkinliği, niteliksel ve niceliksel yönüyle de bağlantılıdır. İşgücünün niteliği ancak iyi bir eğitimle geliştirilebilir ve iş arzında eğitilmiş işgücünün niceliği etkin olmaktadır (Kumaş, 2001:34-35).

Türkiye’de her yaş grubu için demografik fırsat penceresinden yararlanma şansı bulunmaktadır. İstihdamın büyümesi halinde hanehalkı geliri artacak ve tasarruflarda bir artış ortaya çıkacaktır. Bu, okul çağındaki gençlerin daha uzun süre okula devamını ve dolayısıyla daha iyi bir eğitim almasını sağlayabilecektir (Ansal ve diğerleri, 2000:51-52). Bu bağlamda, Türkiye’de istihdamın eğitim düzeyine göre dağılımında dikkati çeken nokta, 1994-2004 yılları arası dönemde toplam istihdam içinde okur yazar olmayanların payının önemli ölçüde gerilemesi ve tüm eğitim seviyelerinde artışların olmasıdır. Toplam istihdam içinde okuma bilmeyenlerin oranı 1994 yılında % 15.4 iken, 2004 yılında % 7.8’e gerilemiştir. Bu bulgular, demografik fırsat penceresini destekler niteliktedir. İlkokul mezunları toplam istihdamın

yaklaşık yarısını (% 49.9) oluşturmaktadır. Lise mezunlarının istihdam içindeki payı % 6.1'den % 12.8'e, lise dengi meslek okulu bitirenlerin payı % 3.2'den % 7.0'a, yüksek öğretim görenlerin payı % 5.3'ten % 9.3'e yükselmiştir. Okul mezunlarının toplam istihdam içindeki payı 1994-2004 döneminde artış eğiliminde olmasına rağmen, istihdamın eğitim seviyesi düşüktür ve büyük ölçüde vasıfsızlardan oluşmaktadır.

Türkiye'de tarım dışı istihdamın eğitim düzeyi incelendiğinde, geneldeki düzeyden farklı olmadığı görülmektedir. Tarım dışı istihdamda kadın işgücünün erkeklere oranla daha vasıflı olduğu gözlenmektedir. Kadınların işgücüne katılmalarında eğitim düzeyi belirleyici bir rol oynamakta ve kadınların istihdamı ile eğitim düzeyi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Kadınlar, eğitilmiş ve vasıflı oldukları ölçüde işgücüne katılmaktadırlar (Özşuca, 2003:59-60).

2.5. Kayıt dışı ve Enformel İstihdam

Türk işgücü piyasasının çarpıcı özelliklerinden biri de, kayıt dışı ve enformel istihdamın büyüklüğüdür. Yeni formel istihdam alanlarının yaratılmamasının kişileri enformel sektörde çalışmaya zorlaması bu durumun en önemli nedenidir. Kayıtlı ekonomide çalışanlara uygulanan yüksek vergi oranları ile çalışanın işverene maliyetinin yüksek olması gibi kamunun getirdiği katı sınırlamalar da kayıt dışının büyümesinde etkili olmaktadır.

Kayıt dışı sektör, hiçbir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayan istihdam şeklinde tanımlanırken, enformel sektör şirketleşmemiş, on kişiden daha az çalışanı bulunan, sabit olmayan işyerlerinde çoğunlukla kendi hesabına ve evde çalışma şeklinde faaliyetini sürdüren, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışanların istihdamı olarak tanımlanır. Enformel sektörü kayıt dışı sektörden ayıran en önemli özellik, bu sektörün kayıtlı ekonomiyi de içeriyor olmasıdır (TÜSİAD, 2004a:197).

Kayıt dışı istihdam, çalışanların ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına hiç bildirilmemesi veya eksik bildirilmesi nedeniyle, vergi ve sosyal güvenlik primleri vb. gibi yasal yükümlülüklerden kaçınılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Hızlı nüfus artışı, bölgesel geri kalmışlık, iç göç nedenleriyle artan işsizlik herhangi bir işte çalışmayı zorlaştırmaktadır. Düşük eğitim seviyesi, kayıtlı sektörde istihdam edilemeyen işgücünü, piyasaya giriş ve çıkışın kolay olduğu sermaye gerektirmeyen evde çalışma, fason üretim, işportacılık gibi işlerin yapıldığı enformel sektörde istihdama yönlendirmektedir (ÇSGB, 2004:26).

Çizelge 9'a göre, 1990-2004 yılları arasında kayıt dışı istihdamın gelişimi incelendiğinde, kayıt dışı istihdam oranında yıllar itibarıyla dalgalanmalar olmakla birlikte, genel olarak toplam istihdamın yarısının kayıt dışı olduğu görülmektedir. Türkiye'de istihdamın tarım sektöründe yoğunlaşmış olmasının bunda önemli bir rolü vardır. Toplam istihdamda tarım sektörü dikkate alınmadığında, kayıt dışı istihdam oranı % 25-30'lara düşmektedir. Tarım dışı sektörlerde kayıt dışı istihdam oranı özellikle 1999 yılından itibaren yıllar itibarıyla artış göstermektedir.

Kayıt dışı istihdamın en temel nedenlerinden biri, katma değeri düşük istihdamın yaygınlığıdır. Bir kişinin ürettiği katma değer kendisine ücret olarak döneceği varsayımı altında, o ücretten vergi ve prim kesilmesinden sonra geriye kalanın geçinilebilecek en az gelire eşit olması gerekir. Bu sorunun aşılması için verimi yüksek, nitelikli istihdama ihtiyaç vardır (ÇSGB, 2004:27).

Çizelge 10'a göre, Türkiye'de tarım dışı sektörlerde istihdam edilenlerin % 26.7'si enformel sektörde çalışmaktadır. Enformel sektörde çalışanların ortalama geliri 310 milyon

TL iken, formal sektörde çalışanların aylık ortalama geliri 571 milyon TL'dir. Formal sektörlerde çalışanların ortalama geliri enformel sektörlerde çalışanların 1.8 katıdır.

Enformel sektör, sadece geçimini bu sektörden karşılayan kişileri değil, formal sektörde çalışıp gelirini artırmak için enformel bir sektörde ikinci bir işte çalışanları da kapsamaktadır. Enformel sektörde yer alan kişiler işsiz nüfusa dahil değildir. Bu kişilerden bir kısmının ücret azlığı, sosyal güvenlik ve iş tatmini ihtiyacı gibi nedenlerle iş aradığı düşünülürse, enformel sektör ile eksik istihdam arasında bağ kurulabilmektedir. Enformel sektörde çalıştığı halde gelir azlığı, çalışma süresinin yetersizliği, işin güvenli olmaması, kendi mesleğinde çalışmak istemek gibi nedenlerle iş arayan kişiler, halihazırda bir şekilde istihdam edildiklerinden “işsiz” olarak değil, “eksik istihdam” olarak değerlendirilmektedir (TÜSİAD, 2002:98). Eksik istihdam kavramının enformel istihdam kavramı içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Elde edilen gelirin düzeyine bakılmaksızın herhangi bir işte çalışmak zorunda olmak, istihdamı arttırıp işsizliği aşağıya çekmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003:128) Diğer yandan, işsizlik olgusu da bir enformel istihdam nedenidir. İşsizliğin artışı, özellikle işsizlik sigortası kurumunun bulunmadığı ülkelerde enformel istihdam kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir.

Enformel sektör Türkiye gibi ülkelerde, istihdam ve gelir yaratılmasında büyük bir rol oynamaktadır. Sektörde mevcut olan bağımsız ve esnek çalışma koşulları ve şartlara bağlı olarak daha kârlı kazanç imkanları ve düşük üretim maliyetleri de kişileri bu sektörde çalışmaya itmektedir. Ayrıca, aileden gelen alışkanlık ve geleneksel faaliyetler niteliğinde olması da bu durumu arttıran bir neden olmaktadır (Özsoy, 2004:5).

2.6. Eksik İstihdam

Eksik istihdam, işsizlikle ilgili sorunları ağırlaştıran bir olgu olarak, kendi isteği dışında normal çalışma süresinin altında çalışanları kapsamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde istihdam kadar önemli olan eksik istihdam, DİE'nin yaptığı hanehalkı işgücü çalışmalarında, ekonomik nedenlerle 40 saatten az çalışanlar ve bu süreden daha fazla çalışmaya müsait olanlar (görülebilir eksik istihdam), mevcut işindeki gelir azlığı nedeniyle yeni iş arayanlar ve esas mesleğinde çalışmadığı için iş arayanlar olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır (Gök, 2004:25).

Tarımda görülen mevsimsel eksik istihdam olgusu nedeni ile eksik istihdam oranları, Çizelge 13'te ayrıca tarım dışı olarak incelenmiştir. Çizelge 13'te tarım dışı eksik istihdamın yaklaşık olarak dörtte üçünün “gelir azlığı nedeni ile iş arayanlar” dan oluştuğu görülmektedir. Türkiye’de ortalama gelirin çok düşük olduğu düşünüldüğünde, gelir azlığı nedeniyle iş arayanları eksik istihdam olarak ele almak doğru değildir. Bu nedenle, gerçek anlamda eksik istihdam, arzu etmediği halde ekonomik nedenlerle 40 saatten daha az çalışanlar olarak kabul edilmektedir.

Çizelge 11'e göre, Türkiye’de 1990 yılında % 6.5 olan yıllık eksik istihdam oranı 1991, 1994 ve 1999 ekonomik kriz yıllarında yükselme ve hemen sonrasındaki yıllarda dalgalanma göstermiş, 1994 krizinde % 8.5 ve 1999'da % 9.1 oranı ile en yüksek düzeyine çıkmıştır. Son 14 yılda Türkiye’de eksik istihdamın yıllık ortalaması ise % 7.2 olmuştur. Kriz dönemleri ve krizi izleyen yıllarda eksik istihdam oranlarının artış göstermesi, işten atılma ve uzun süre iş bulamama riskinin arttığı dönemlerde, işin niteliğini ve ücretinin miktarını dikkate almaksızın kişilerin buldukları işe girmeyi tercih ettiklerini göstermektedir. Eksik istihdam oranlarındaki artış, açık işsizlik oranındaki artışı sınırlamakta ve kişiler daha düşük ücretlerle enformel sektörde iş bulmaya yönelebilmektedir (Özşuca, 2003:77-78).

Çizelge 12’de eksik istihdam, kent ve kırsal ayrımı yapılarak incelenmiştir. Kentlerde eksik istihdam oranının, kırsal kesime göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kentlerde, son 14 yılda eksik istihdamın ortalama % 7.7, kırsal kesimde ise % 6.9 düzeyinde gerçekleştiği gözlenmektedir. Erkek ve kadınlar arasında eksik istihdam oranları da önemli farklılıklar göstermektedir. Türkiye genelinde erkek eksik istihdamı, kadın eksik istihdamının yaklaşık üç katıdır. Bu fark kentlerde azalırken, kırsal kesimde daha da büyümektedir. Kırsal kesimde son 14 yılda kadın eksik istihdamının yıllık ortalamasının yaklaşık % 2 olmasına karşın, erkeklerde bu oran % 10 düzeyindedir. Eksik istihdamın genel olarak erkek işgücü yönünden önemli bir sorun olduğunu söylemek mümkündür.

2.7. Çocuk İstihdamı

Kayıt dışı istihdamın bir diğer boyutunu da çocuk istihdamı oluşturmaktadır. Çocukların çalıştırılma nedenlerini genel olarak; Türkiye’de nüfus artış hızının yüksek olması, ekonomik krizler, bütçeden eğitim ve sağlığa yeterince pay ayrılmaması olarak sıralamak mümkündür. Türkiye’de istihdamın önemli bir kısmı tarım sektöründe yoğunlaşmakta ve bu kesimde çocuklar ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilmektedir. Çünkü çocuk istihdamı ile düşük ücret ve sigortasız çalışma gibi iş ve sosyal güvenlik yasalarına aykırı uygulamalar ile işgücü maliyetini düşürmek mümkün olmaktadır (ÇSGB, 2004:41-42). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 18 yaşın altında bulunan tüm kişileri çocuk olarak adlandırmaktadır. Dünyada 5-17 yaş grubunda 1 milyar 531 milyon çocuk bulunduğu ve bunların 1 milyar 199 kişisini ise 5-14 yaş grubundaki çocukların oluşturduğu tahmin edilmektedir (ILO, 2002:8).

Çocuk istihdamı daha çok yoğun rekabete açık, son derece değişken ya da mevsimlik pazarlar içinde faaliyet gösteren, yeterli sermayeden yoksun kayıt dışı faaliyette bulunan işyerlerinde görülmektedir. Yetişkinlerin yerine çocukların çalıştırılması, işverene işgücü maliyeti yönünden kolaylıklar sağlamaktadır ve değişken işgücü talebi açısından da, piyasa durgunlaştığında işten çıkartılmaları daha kolay olmaktadır. Bu tür nedenlerle, çocuk istihdamı sürekli olmaktan çok süresizdir (TÜSİAD, 2002:107).

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), ilki 1994 ve ikincisi 1999 yıllarında olmak üzere Türkiye genelinde iki kez “Çocuk İşgücü Anketi” gerçekleştirmiştir. 1994 yılı verilerine göre 6-14 yaş grubuna dahil olan yaklaşık 12 milyon çocuğun % 32’si çalışmaktadır. Kentlerde % 28 olan bu oran, kırsal kesim için yaklaşık % 37’dir. 1999 yılı sonuçlarına göre, toplam nüfusun % 25.4’ünü oluşturan 6-17 yaş grubundaki 16,088,000 çocuğun, % 10.2’si (1,635,000 çocuk) ekonomik faaliyette bulunmaktadır. 6-17 yaş grubundaki çalışan çocukların % 33.8’i kentsel, % 66.2’si kırsal bölgelerde çalışmaktadır. Ekonomik açıdan etkin olan çocukların % 61.8’ini erkekler, % 38.2’sini kızlar oluşturmaktadır (Bakırcı, 2004:52).

Çizelge 13’te görüldüğü gibi, 1994-1999 döneminde çalışan çocuk sayısında % 26 azalma olmuştur. 1994 yılında çalışan çocukların toplam çocuk sayısına oranı % 14.5 iken, 1999 yılında bu oran % 10.2’ye düşmüştür. 1999 yılı verilerine göre çalışan çocukların, % 57.6’sı tarım, % 42.4’ü tarım dışı sektörlerde çalışmaktadır. Tarım sektöründe çalışan çocukların oranı kırsal yerlerde % 85’tir. İşteki durumuna göre ise, çalışan çocukların % 58.8’i ücretsiz aile işçisi, % 39.4’ü ücretli ve % 1.8’i kendi hesabına çalışan ya da işverendir. Bu veriler, Türkiye’de çalışan çocuk sayısının küçümsenmeyecek boyutta olduğunu göstermesi yanında, tarım dışında çocuk istihdamını azaltmada önemli bir yol alınmadığını göstermektedir. Çocuk istihdamını yaratan ekonomik ve toplumsal yapıda köklü değişimler olmadığı sürece çocuk istihdamı önlenemeyecektir.

3.SONUÇ

Türkiye’de istihdam ve işsizlik önemli bir sorun alanı olarak gündemdedir. Türkiye’de istihdam ve işsizlik sorunlarına temelde, çalışma çağındaki nüfusun hızla artması, istihdamın önemli oranda tarım sektöründe yoğunlaşması ve ekonominin istihdam yaratma kapasitesinin sınırlı olması kaynaklık etmektedir. Bu sorunların çözümünde istikrarlı bir makro ekonomik ortamın yaratılması ve üretken yatırımların artırılması büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, ekonominin istihdam yaratma kapasitesinin genişletilmesine yönelik düzenlemelere de ihtiyaç vardır. İstihdam yapısının tarım dışı sektörler lehine değiştirilmesi ve tarım sektöründen ayrılan nüfusun diğer sektörler lehine geçişini kolaylaştıracak adımların atılması gerekmektedir. Bu nedenle, istihdam yapısının tarım dışı sektörler lehine değiştirilmesi, ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücünün yetiştirilmesi, bilgi çağına gerekleri doğrultusunda niteliğinin yükseltilmesi ve işgücü piyasasında etkinliğin artırılması gibi amaçların Türkiye’de istihdam politikasının temel ilkeleri arasında yer alması gerektiğini söylemek mümkündür.

Bir anlamda, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliğinin önündeki en önemli engellerin, istihdam ve işsizlik sorunlarının süreklilik göstermesi ve işgücü piyasasındaki aksaklıklar olduğunu söylemek mümkündür. Bunların başında, Türk işgücünün önemli bir bölümünün (% 37.2) hala verimliliğin düşük olduğu kırsal alanlarda tarımsal faaliyetlerde istihdam edilmesi ve Türkiye işgücü piyasasının kırsal-kentsel istihdam enformel-formel sektör gibi ikili bir yapı sergilemesi gelmektedir. Türkiye’nin genç nüfus yapısına sahip olması, bir yandan çalışma çağı nüfusunu artırırken, diğer yandan işgücüne katılan nüfusun da fazlaşmasına neden olmaktadır. Türkiye’de istihdamın sektörel dağılımı, tarım sektöründe sürekli azalma, sanayi ve hizmetler sektöründe ise yavaş artışlar şeklinde gerçekleşmektedir. İşgücünün eğitim düzeyinin ve verimliliğinin düşük, işsizlik oranının yüksek olması, kayıt dışı ve enformel istihdamın varlığı, çocuk istihdamı gibi sorunlar istihdam politikası alanında öncelikli olarak aşılması gereken engelleri oluşturmaktadır. Toplam istihdamın önemli bir kısmının (% 18.7) ücretsiz aile işçilerinden oluşması, tarım kesiminde gizli işsizliğin yaygın olması diğer önemli yapısal istihdam sorunlarıdır.

Buradan hareketle, “istihdam politikalarının içermesi gereken unsurları” şu şekilde sıralamak mümkündür:

– İstihdamın artırılmasında en temel yol “ekonomik büyüme”nin sağlanmasıdır. Bu nedenle, sürdürülebilir yüksek büyüme oranını sağlamak ve “istihdam yaratmayan büyüme” kısır döngüsünden çıkmak için, yerli ve yabancı sermayeyi ülkede yatırım yapmaya teşvik edecek makroekonomik ortamın ve istikrarın sağlanması gereklidir. Bu anlamda kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınması, iş ve istihdam yaratma gücü yüksek olan alanlara üretim ve yatırımların yönlendirilmesi gerekmektedir.

– Bir ülkenin kalkınmasında, itici gücün beşeri sermaye olduğu olgusundan hareketle, eğitime ayrılan payın artırılması ve eğitim emek ilişkisinin kurulması gereklidir. 2004 yılı itibarıyla, Türkiye’deki işsizlerin yaklaşık yarısının (% 44.2) ilkökul mezunu olması, ekonominin artık vasıfsız iş üretmediğinin de bir göstergesi olmaktadır. Eğitim seviyesinin AB ülkelerine göre düşük olması, eğitilmiş işgücünde işsizlik oranının yüksek olması eğitim politikalarının yanında girişimcilik ve iş yaratmaya yönelik politikalara da ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

– Girişimciliği desteklemek ve iş yaratma amacıyla, istihdam ve işgücü maliyetlerini düşürücü düzenlemelere gidilmelidir. Bu maliyetlerin azaltılması, işgücü piyasasının esnekliğini artırmak yoluyla kayıtsız ekonomiyi daraltacak ve özellikle KOBİ’ler üzerinde

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

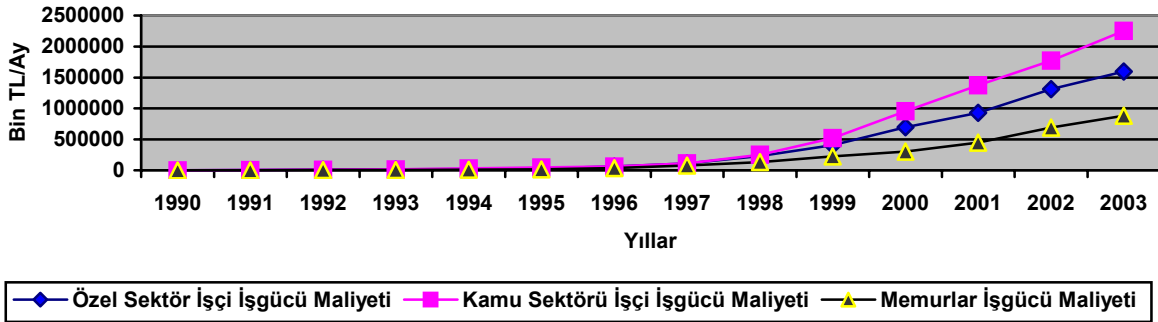
üretim ve istihdam açısından olumlu etkilerde bulunacaktır. Bunlara ek olarak istihdamın artırılmasında, çalışma mevzuatında yapılacak düzenlemeler de olumlu katkı sağlayacaktır.

– İstihdam kaybına, üretim ve yatırımların gerilemesine yol açan özelleştirmeler durdurulmalı, kamunun yatırımları yönlendirici ve istihdam yaratıcı rolü canlandırılmalı ve özelleştirme sonucu işini kaybedenleri yeniden istihdama kazandırmak için gerekli önlemler alınmalıdır.

– Çocuk işçiliği ile mücadele edilmeli, çalışan çocukları eğitime yönlendirici tedbirler alınmalıdır. Türkiye’de işsizliğin kadınlar ve gençler gibi bazı kesimlerde yüksek olması bu gruplara yönelik özel politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. AB ortalamasının oldukça altında bulunan kadın istihdam ve işgücüne katılım oranını arttırmak için, kadınların istihdamdaki payları kayıtlı sektörler lehine artırılmalıdır. Eğitim programlarında geleneksel meslek alanlarının dışına çıkılarak kadınlar için yeni gelişen meslek alanlarında istihdam yaratılmalı ve fırsat eşitliği yönünde atılması gereken adımlar atılmalıdır. Gençlerin eğitimden iş yaşamına geçişlerini kolaylaştıracak iş ve eğitim programlarının yaygınlaştırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

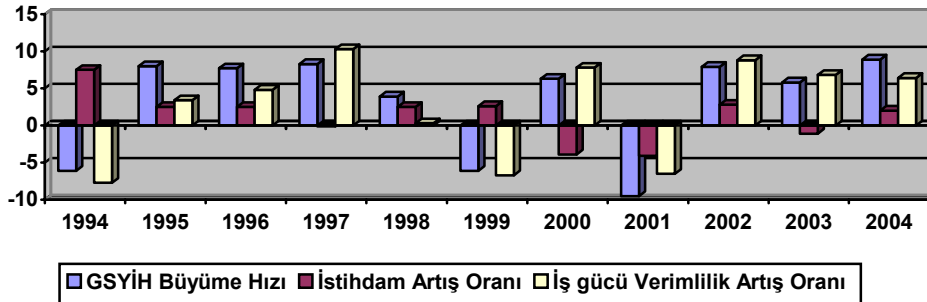
ÇİZELGE VE ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Özel-Kamu Sektörü İşçi ve Memurların İşgücü Maliyetleri (1990-2003)

Kaynak: www.hazine.gov.tr/yayin/hazineistatistikleri/1-11B.xls, Erişim: 27.02.2005.

Şekil 2: İstihdam ve GSYİH Büyüme Hızları (1994-2004)

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, 2004:13.
European Commission, 2004:214.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Çizelge 1. Türkiye’de Nüfusun Ana Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (1990-2003) (%)

YAŞ GRUPLARI	GNS 1990	TNSA 1993	TNSA 1998	GNS 2000	TNSA 2003
0-14 (Genç Nüfus)	35.0	33.1	31.5	29.8	29.1
15-64 (Çağ Nüfus)	60.7	61.4	62.6	64.5	64.0
65 ve daha yukarı yaş	4.3	5.5	5.9	5.7	6.9
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Bağımlılık Oranı (%)	64.7	62.7	59.7	55.1	56.3

Kaynak : Koç ve Hancıoğlu, 2003:19.

Çizelge 2. Yıllara Göre Türkiye’de Nüfus, İşgücü ve İstihdam (1994-2004)

YILLAR	Nüfus (*) (bin kişi)	Yıllık Nüfus Artış Hızı(**) (binde)	İşgücü (bin kişi)	İstihdam (bin kişi)	15 yaş ve üstü kurum. Olmayan sivil nüfus	İşgücüne katılım oranı (%)
1994	60,417	18.5	21,176	19,400	38,815	54.6
1995	61,532	18.3	21,500	19,892	39,797	54.0
1996	62,667	18.1	21,803	20,386	40,791	53.5
1997	63,823	17.9	21,824	20,360	41,808	52.2
1998	65,001	17.5	22,339	20,872	42,821	52.3
1999	66,200	17.1	23,186	21,413	43,819	52.9
2000	67,421	16.6	22,031	20,579	44,765	49.2
2001	68,529	16.1	22,269	20,367	45,702	48.7
2002	69,626	15.7	23,818	21,354	48,041	49.6
2003	70,712	15.3	24,739	21,147	49,022	50.5
2004	71,789	----	25,265	22,875	49,944	50.6

Kaynak: (*) DİE, 2002:47 ve T.C.Maliye Bakanlığı, 2004:61.

()**DİE, (www.nkg.die.gov.tr/goster.asp?aile=1, Erişim: 23.01.2005) ve TÜSİAD, 2004b:33.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Çizelge 3. İstihdam ve GSMH-GSYİH Büyüme Hızları (1994-2004)

YILLAR	(1)GSMH (Cari Fiy., Milyon Dolar)	(2)GSMH Büyüme Hızı (%)	(2)GSYİH Büyüme Hızı (%)	(*)İstihdam Artış Oranı (%)	(*)İstihdam Oranı (%)	(*)İşgücü Verimlilik Artış Oranı (%)
1994	132,3	-5.0	-6.1	7.5	---	-7.7
1995	170,1	6.7	8.0	2.5	51.2	3.4
1996	183,6	7.3	7.7	2.5	51.2	4.8
1997	192,3	7.6	8.3	-0.1	50.0	10.3
1998	206,5	3.2	3.9	2.5	50.2	0.3
1999	185,2	-4.7	-6.1	2.6	50.4	-6.7
2000	200,1	7.1	6.3	-3.9	47.2	7.8
2001	145,7	-7.4	-9.5	-4.1	44.4	-6.5
2002	180,8	7.8	7.9	2.8	44.9	8.8
2003	239,2	5.9	5.8	-1.1	43.6	6.4
2004 (3)	299,4	9.9	8.9	2.0	43.8	6.8

Kaynak: (1) TOBB, 2004:129.

(2) T.C. Maliye Bakanlığı, 2004:13.

(3) DİE, 2005 (www.die.gov.tr/ TURKISH/ SONIST/GSMH /K310305t.xls), Erişim: 02.03.2005

(*) European Commission, 2004:214.

Çizelge 4. Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı (1990-2004)

(15+Yaş, Bin Kişi)

YILLAR	Tarım (Bin Kişi)	Sanayi (Bin Kişi)	Hizmetler (Bin Kişi)	Toplam	PAY (%)			
					Tarım	Sanayi	Hizmetler	Toplam
1990	8,691	3,736	6,111	18,538	46.9	20.2	33	100
1991	9,094	3,834	6,095	19,023	47.8	20.2	32	100
1992	8,526	4,114	6,446	19,086	44.7	21.6	33.7	100
1993	7,608	4,086	6,353	18,047	42.2	22.6	35.2	100
1994	8,450	4,392	6,558	19,400	43.6	22.6	33.8	100
1995	8,633	4,429	6,831	19,893	43.4	22.3	34.3	100
1996	8,735	4,667	6,984	20,386	42.8	22.9	34.3	100
1997	8,299	4,911	7,152	20,362	40.8	24.1	35.1	100
1998	8,461	4,928	7,483	20,872	40.5	23.6	35.9	100
1999	8,872	4,874	7,667	21,413	41.4	22.8	35.8	100
2000	7,103	5,051	8,425	20,579	34.5	24.5	40.9	100
2001	7,217	4,807	8,342	20,366	35.4	23.6	41	100
2002(*)	7,458	3,954	9,942	21,354	34.9	18.5	46.6	100
2003(*)	7,165	3,846	10,136	21,147	33.9	18.2	47.9	100
2004(**)	7,484	4,616	10,775	22,875	32.7	20.1	47.2	100

Kaynak: DİE, 2002 (www.die.gov.tr), Erişim: 12.01.2005.

(*) TOBB, 2004:120.

(**)http://www.hazine.gov.tr/stat/egosterge/III_5xls., Erişim: 23.02.2005.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Çizelge 5. Tarım dışı İstihdamın İktisadi Faaliyet Dallarına Göre Dağılımı (1990-2003) (Bin kişi)

YILLAR	Madencilik ve taş ocakçılığı	İmalat Sanayi	Elektrik, gaz ve su	İnşaat ve bayındır işleri	Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	Ulaştırma, haberleşme ve depolama	Mali Kurumlar, sig., taşınmaz mallara ait işler	Toplum hizmetler, sosyal ve kişisel hizmetler
1990	191	2,586	22	890	2,145	813	414	2,702
1991	176	2,678	22	973	2,180	815	430	2,678
1992	159	2,890	47	1,046	2,368	862	472	2,736
1993	134	2,657	97	1,232	2,402	928	428	2,603
1994	179	2,955	101	1,203	2,530	890	478	2,720
1995	153	2,976	112	1,234	2,704	874	480	2,835
1996	163	3,162	86	1,295	2,729	904	507	2,895
1997	159	3,372	110	1,314	2,885	895	526	2,933
1998	147	3,407	111	1,321	2,983	961	542	3,104
1999	133	3,466	94	1,357	3,190	947	580	3,240
2000	79	3,625	91	1,363	3,807	1,065	708	3,029
2001	96	3,570	94	1,108	3,727	1,027	695	3,060
2002	115	3,679	103	956	3,973	1,000	696	3,283
2003	83	3,652	100	963	4,044	1,018	735	3,341

Kaynak: Tüsiad, 2004a:184.

Çizelge 6. İstihdamın Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (1994-2004) (%)

YILLAR	A	B	C	D	E	F	G	H	
1994	Erkek (%)	5.7	2.5	4.6	11.5	9.7	33.2	32.0	0.7
	Kadın (%)	6.6	0.6	5.7	2.6	3.7	72.0	8.6	0.2
1995	Erkek (%)	5.8	2.7	4.8	11.8	9.6	32.8	31.9	0.6
	Kadın (%)	6.9	0.8	6.2	2.8	3.4	72.1	7.5	0.3
1996	Erkek (%)	5.9	2.7	4.7	11.9	9.6	31.9	32.4	0.9
	Kadın (%)	7.0	0.7	6.3	2.5	3.6	72.4	7.1	0.4
1997	Erkek (%)	5.9	3.0	4.9	11.9	9.9	31.3	32.3	0.8
	Kadın (%)	7.9	0.9	6.9	3.6	3.8	67.8	8.6	0.5
1998	Erkek (%)	6.3	3.3	4.8	12.3	10.0	30.9	31.7	0.7
	Kadın (%)	8.6	0.8	7.2	3.2	3.9	67.6	8.4	0.3
1999	Erkek (%)	6.2	2.9	4.7	12.8	10.4	31.2	31.1	0.7
	Kadın (%)	8.2	0.7	6.9	3.4	4.6	68.0	7.7	0.5
2000	Erkek (%)	7.0	2.9	5.0	13.2	10.7	26.8	33.7	0.7
	Kadın (%)	10.1	0.8	8.8	4.2	5.5	59.6	10.4	0.6
2001	Erkek (%)	6.9	3.4	5.3	12.9	11.8	26.3	32.6	0.8
	Kadın (%)	9.8	0.7	8.4	4.1	5.4	61.5	9.4	0.7
2002(*)	Erkek (%)	7.5	4.1	5.2	13.9	11.5	24.6	31.8	1.4
	Kadın (%)	10.7	1.0	7.5	4.7	5.5	60.0	9.5	1.1
2003(*)	Erkek (%)	8.2	4.0	4.9	13.7	12.1	23.4	32.5	1.2
	Kadın (%)	11.3	1.1	9.1	5.5	6.0	57.2	8.9	0.9
2004(*)	Erkek (%)	8.5	3.9	4.8	13.5	12.5	23.2	32.7	0.9
	Kadın (%)	11.7	1.3	9.8	5.6	6.6	55.6	8.6	0.8

Kaynak: DiE, 2002:252.

(*)DiE, 2004:146-147.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

A:İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri vb. **B:**Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri. **C:**İdari personel ve benzeri çalışanlar. **D:**Ticaret ve satış personeli. **E:**Hizmet işlerinde çalışanlar. **F:**Tarımcı, hayvancı, ormancı, balıkçı ve avcılar. **G:**Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlar. **H:**Meslekleri tayin edilemeyenler.

Çizelge 7. İstihdamın İşteki Durumuna Göre Dağılımı (1994-2004) (%)

YILLAR		Ücretli veya Maaşlı	Yevmiyeli	İşveren	Kendi Hesabına	Ücretsiz Aile İşçisi
1994	Erkek (%)	37.9	9.5	7.7	31.2	13.6
	Kadın (%)	20.8	4.7	0.4	10.3	63.7
	Toplam (%)	33.0	8.2	5.6	25.2	28.0
1995	Erkek (%)	38.1	10.0	7.5	31.4	12.9
	Kadın (%)	21.7	4.7	0.7	8.4	64.5
	Toplam (%)	33.4	8.5	5.6	24.9	27.6
1996	Erkek (%)	39.5	10.3	7.7	29.8	12.7
	Kadın (%)	22.4	4.5	0.7	7.8	64.7
	Toplam (%)	34.7	8.7	5.7	23.5	27.4
1997	Erkek (%)	39.3	11.3	7.2	30.3	11.9
	Kadın (%)	25.7	4.9	0.8	9.3	59.3
	Toplam (%)	35.6	9.6	5.5	24.7	24.6
1998	Erkek (%)	40.5	10.2	8.1	29.5	11.8
	Kadın (%)	26.8	4.1	0.8	8.4	60.0
	Toplam (%)	36.7	8.5	6.1	23.7	25.0
1999	Erkek (%)	39.2	11.2	6.9	30.2	12.5
	Kadın (%)	24.9	4.4	0.6	8.9	61.2
	Toplam (%)	35.1	9.2	5.1	24.1	26.5
2000	Erkek (%)	42.3	11.9	7.0	29.0	9.9
	Kadın (%)	32.0	4.6	0.8	11.8	50.8
	Toplam (%)	39.6	10.0	5.3	24.5	20.6
2001	Erkek (%)	43.8	9.7	7.5	28.9	10.2
	Kadın (%)	30.5	4.6	0.7	12.8	51.3
	Toplam (%)	40.2	8.3	5.4	24.3	21.8
2002(*)	Erkek (%)	47.2	9.1	7.0	29.1	8.5
	Kadın (%)	32.5	5.1	0.7	11.9	49.8
	Toplam (%)	41.5	8.2	5.2	24.1	21.0
2003(*)	Erkek (%)	47.5	8.9	6.6	29.3	7.7
	Kadın (%)	33.2	6.0	0.7	11.4	48.7
	Toplam (%)	43.6	8.1	5.1	24.4	18.8
2004(*)	Erkek (%)	47.4	9.2	6.3	28.8	8.2
	Kadın (%)	33.9	5.7	1.1	10.8	48.5
	Toplam (%)	43.9	8.3	4.9	24.2	18.7

Kaynak: DİE, 2002:253.

(*)DİE, 2004 (www.die.gov.tr), Erişim: 17.03.2005.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Çizelge 8. İstihdamın Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı (1994-2004) (%)

YILLAR		Okur Yazar olmayan	Toplam	Okur yazar okul bitirmeyen	ilkokul	İlköğretim ve ortaokul	Orta dengi meslek okulu	Lise	Lise dengi meslek okulu	Yüksek öğretim
1994	Erkek (%)	4.0	96.0	4.2	36.2	10.7	0.2	29.0	6.4	9.3
	Kadın (%)	24.2	75.8	7.0	50.3	3.4	0.3	6.5	1.7	6.6
	Toplam (%)	15.4	84.6	7.6	54.9	6.9	0.5	6.1	3.2	5.3
1995	Erkek (%)	5.0	95.0	1.5	35.8	10.5	0.9	29.8	9.0	7.4
	Kadın (%)	23.2	76.8	6.0	50.2	3.6	0.2	7.5	2.4	6.9
	Toplam (%)	10.2	89.8	5.2	55.2	8.9	0.4	10.0	3.5	6.6
1996	Erkek (%)	4.4	95.6	1.7	27.3	9.4	0.3	35.1	11.3	10.5
	Kadın (%)	22.7	77.3	4.8	51.3	3.4	0.2	7.6	2.7	7.3
	Toplam (%)	10.1	89.9	4.3	55.4	8.8	0.3	10.2	4.0	7.0
1997	Erkek (%)	2.2	97.8	1.3	25.1	11.2	0.7	33.3	15.5	10.7
	Kadın (%)	21.2	78.8	3.4	51.3	3.8	0.1	8.1	3.3	8.8
	Toplam (%)	9.3	90.7	3.5	55.7	9.3	0.2	9.9	4.6	7.6
1998	Erkek (%)	4.5	95.5	1.2	24.5	9.7	0.7	33.6	11.5	14.3
	Kadın (%)	20.5	79.5	3.3	51.0	4.3	0.1	8.7	3.3	8.8
	Toplam (%)	8.8	91.1	3.3	54.8	10.0	0.2	11.0	4.3	7.6
1999	Erkek (%)	2.4	97.6	1.4	31.1	12.0	0.8	29.3	10.6	12.4
	Kadın (%)	20.3	79.7	3.9	51.5	4.2	0.1	8.1	3.0	8.9
	Toplam (%)	8.8	91.2	3.4	55.2	9.8	0.3	10.2	4.5	7.9
2000	Erkek (%)	7.5	92.5	2.4	26.4	9.6	0.3	25.3	13.1	15.4
	Kadın (%)	21.1	78.9	4.0	45.7	4.5	0.1	8.8	4.6	11.2
	Toplam (%)	8.6	91.4	3.3	51.9	10.2	0.3	10.9	5.8	8.9
2001	Erkek (%)	2.8	97.2	1.8	32.2	11.5	0.2	22.7	14.6	14.2
	Kadın (%)	20.4	79.6	4.3	47.3	4.1	0.1	7.8	4.7	11.3
	Toplam (%)	8.3	91.7	3.4	51.6	10.0	0.2	10.5	6.6	9.3
2002	Erkek (%)	4.7	95.3	2.2	33.4	12.2	0.4	19.1	14.1	13.9
	Kadın (%)	20.1	79.9	4.2	47.1	4.5	0.1	8.2	4.3	11.5
	Toplam (%)	8.2	92.8	3.2	49.7	13.7	0.4	10.7	6.8	8.3
2003	Erkek (%)	3.6	96.4	2.3	33.6	11.9	0.3	19.2	15.1	14.0
	Kadın (%)	19.9	80.1	3.9	47.4	4.7	0.2	8.9	3.1	11.9
	Toplam (%)	8.1	91.9	3.0	47.9	13.9	0.3	11.2	7.1	8.5
2004	Erkek (%)	4.1	95.9	2.1	32.8	12.4	0.2	19.7	14.6	14.1
	Kadın (%)	19.2	80.8	3.5	47.7	4.8	0.1	9.1	3.5	12.1
	Toplam (%)	7.8	92.2	3.1	49.9	13.7	0.4	12.8	7.0	9.3

Kaynak: DİE, 2002:76 ve DİE 2003, 2004 (www.die.gov.tr), Erişim: 17.03.2005

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Çizelge 9. Kayıt dışı istihdam (1990-2004)

Yıllar	Toplam İstihdam (bin kişi)	Bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanlar		Tarım dışı istihdam (bin kişi)	Bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanlar	
		Kişi (bin kişi)	(%)		Kişi (bin kişi)	(%)
1990	18,538	10,314	55.6	9,848	2,465	25.0
1991	19,023	9,878	51.9	10,076	2,531	25.1
1992	19,086	9,578	50.1	10,742	2,707	25.2
1993	18,047	8,784	48.6	10,638	2,656	25.0
1994	19,400	9,138	47.1	11,194	2,942	26.3
1995	19,892	10,134	50.9	11,506	3,040	26.4
1996	20,386	11,153	54.7	11,935	2975	24.9
1997	20,360	10,946	53.7	12,367	3,060	24.7
1998	20,872	10,953	52.4	12,740	2,961	23.2
1999	21,413	11,494	53.6	13,193	3,580	27.1
2000	20,579	10,925	53.0	13,812	4,038	29.2
2001	20,367	11,382	55.8	13,435	3,960	29.5
2002	21,354	11,133	52.1	13,896	4,410	31.7
2003	21,147	10,943	51.7	13,981	4,411	31.5
2004(*)	22,875	11,000	48.1	13,990	4,418	31.6

Kaynak: DİE, 2003 (<http://lmisnt.pub.die.gov.tr/die/plsql/lmwebtur.lmwebform>), Erişim: 12.01.2005.

(*) T.C.Maliye Bakanlığı, 2004:66.

Çizelge 10. Tarım dışı İstidamda Ekonomik faaliyete göre Formal-Enformel Sektör İstihdamı (2003)

Ekonomik Faaliyet Kolu	Formel Sektör		Enformel Sektör		
	İstihdam (Bin kişi)	Ortalama Gelir (Milyon TL)	İstihdam (Bin kişi)	Ortalama Gelir (Milyon TL)	Enformel Sektörün Payı (%)
Madencilik ve taş ocakçılığı	78	658,7	5	285,3	6.3
İmalat sanayi	2,980	477,0	684	236,1	18.7
Elektrik, gaz ve su	99	704,0	-	-	-
İnşaat ve bayındırlık işleri	386	625,5	580	290,7	60.1
Toptan ve perakende ticaret	1,953	591,0	1,252	315,3	39.1
Lokanta ve oteller	534	446,7	314	275,3	37.0
Ulaştırma, haber. ve depolama	540	701,0	482	440,0	47.2
Mali kur.,sigorta ve taşınmaz mallara ait işler ve kurumları	222	839,2	7	523,6	3.0
Diğer Hizmetler	3,460	608,5	408	299,1	10.5
Toplam	10,250	570,7	3,732	309,7	26.7

Kaynak: TÜSİAD, 2004a:47.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Çizelge 11. Tarım dışı Eksik İstihdam (1990-2004)

YILLAR	Yıllık Eksik İstihdam Oranı (%)	Tarım dışı Toplam Eksik İstihdam (bin kişi)	Tarım Dışı					
			Görülebilir eksik istihdam		Diğer			
			Ekonomik nedenlerle 40 saatten az çalışanlar		Gelir azlığı nedeniyle iş arayanlar		Esas mesleğinde çalışmadığı için iş arayanlar	
			Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
1990	6.5	852	179	21.0	652	76.5	22	3.0
1991	7.2	921	270	29.3	624	67.8	28	2.6
1992	8.2	991	282	28.5	682	68.8	27	3.0
1993	7.7	974	239	24.5	718	73.7	17	2.7
1994	8.5	1,154	341	29.5	795	68.9	19	1.7
1995	7.0	940	220	23.4	695	73.9	25	1.6
1996	6.8	866	176	20.3	662	76.4	29	2.7
1997	6.1	922	232	25.1	660	71.6	31	3.3
1998	6.2	936	162	17.3	753	80.5	20	3.3
1999	9.1	1,318	284	21.5	990	75.1	43	2.1
2000	6.9	1,161	283	24.4	853	73.5	25	3.3
2001	6.0	986	251	25.5	711	72.1	33	2.2
2002(*)	5.4	1,007	247	24.5	721	71.7	39	3.8
2003(*)	4.8	976	224	22.9	715	73.2	37	3.9
2004(*)	5.2	967	204	21.2	722	74.6	41	4.2

Kaynak: TÜSIAD, 2002:78.

(*)DİE, 2004:131-134 ve DİE, 2004 Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarından hesaplanmıştır (www.die.gov.tr).

Çizelge 12. Eksik İstihdam Oranları (1990-2004) (%)

Yıllar	Türkiye			Kent			Kır		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1990	6.5	9.9	2.6	10.9	8.1	6.2	4.9	10.5	2.3
1991	7.2	9.3	2.4	7.6	7.9	5.9	6.9	10.7	1.3
1992	8.2	10.1	3.6	7.6	8.3	4.8	8.7	12.3	3.1
1993	7.7	9.3	3.2	7.9	8.4	5.3	7.6	10.3	2.2
1994	8.5	10.1	4.3	8.8	9.0	7.4	8.2	11.5	2.8
1995	7.0	8.3	3.7	7.5	7.9	5.6	6.6	8.9	2.8
1996	6.8	8.0	3.3	6.4	6.8	4.1	7.0	9.6	3.0
1997	6.1	7.5	2.5	6.6	7.0	4.7	5.7	8.1	1.3
1998	6.2	7.6	2.3	6.7	7.2	4.3	5.7	8.2	1.3
1999	9.1	11.2	3.0	8.8	9.7	5.2	8.9	13.2	1.8
2000	6.9	8.3	2.9	7.4	8.0	5.0	6.5	9.1	1.5
2001	6.0	7.4	2.3	6.5	7.1	4.1	5.4	7.6	1.2
2002	5.4	6.8	2.0	5.8	6.4	3.4	5.0	7.5	1.0
2003(*)	4.8	5.8	2.2	5.2	5.5	3.8	4.4	6.4	1.1
2004(*)	5.2	5.6	2.1	4.4	5.4	3.4	4.9	6.2	1.2

Kaynak: Özşuca, 2003:78.

(*) DİE, 2003 ve 2004 Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarından hesaplanmıştır (www.die.gov.tr), Erişim: 17.03.2005.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Çizelge 13. Yerleşim Yeri, Ekonomik Faaliyet ve İşteki Durumuna Göre Çocuk İstihdamı (1994 ve 1999)

	Toplam (Bin Kişi)		Tarım (%)		Tarım Dışı (%)	
	1994	1999	1994	1999	1994	1999
Türkiye	2.195	1.635	66.6	57.6	33.4	42.4
Erkek	1,333	1,010	55.7	46.3	44.3	53.7
Kadın	862	625	83.3	75.8	16.7	24.2
Kent	594	552	8.9	4.7	91.1	95.3
Erkek	465	414	6.0	3.1	94.0	96.9
Kadın	128	138	19.5	9.4	80.5	90.6
Kır	1,602	1,083	88.0	84.6	12.0	15.4
Erkek	868	596	82.4	76.3	17.6	23.7
Kadın	734	487	94.4	94.7	5.6	5.3
	Ücretli veya yevmiyeli (%)		Kendi Hesabına veya işveren (%)		Ücretsiz Aile işçisi (%)	
	1994	1999	1994	1999	1994	1999
Türkiye	28.5	39.4	2.3	1.8	69.2	58.8
Erkek	36.3	46.1	2.9	2.8	60.8	51.1
Kadın	16.4	28.5	1.3	0.3	82.4	71.2
Kent	72.5	85.9	5.6	4.3	21.9	9.8
Erkek	72.3	83.6	5.8	5.3	21.9	11.1
Kadın	73.4	92.8	4.7	1.4	21.9	5.8
Kır	12.2	15.6	1.1	0.6	86.8	83.8
Erkek	17.1	20.0	1.4	1.0	81.6	79.0
Kadın	6.4	10.3	0.7	-	92.9	89.7

Kaynak: DİE, 1994 ve 1999 Çocuk İşgücü Anketi Sonuçlarından hesaplanmıştır.

KAYNAKÇA

- AKTÜRK, F., 1999. “Türkiye’de İşgücü Piyasası, İstihdam ve İşsizlik”, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi**. Nisan-Haziran, Sayı:3, Yıl:2, Ankara, ss:185-194
- ALGAN, N. ve ILDIRAR M., 2003. “Güçlü ve Büyük Türk Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları”. TİSK Yayınları, Yayın No:236, Eylül, Ankara, 142 s.
- ANSAL H. ve diğerleri, 2000. **Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik**. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, Kasım, İstanbul, 239 s.
- BAKIRCI, K., 2004. “Türkiye’de Çocuk ve Genç İşçiliği”. TÜSİAD Yayınları, **Görüş Dergisi**, Sayı: 58, Mart, İstanbul, ss: 52-56.
- CEYLAN A. B., 1999. **İşgücü Piyasası ve İstihdam Politikasının Temel Prensipleri**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İstihdam ve Danışmanlık Hizmetleri Eğitim Programı, Mart, Ankara, 106 s.
- ÇALIŞMA ve SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI, 2004. **Türkiye’de İşsizliğin Önlenmesi ve İstihdamın Artırılması**. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Genel Yayın No: 117, Ankara, 172 s.
- DİE, 2002. **Türkiye İstatistik Yıllığı 2002**. Yayın No:2779, Ankara.
- DİE, 2004. **Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar**. Ocak-Mart, Ankara, 254 s.
- DPT, 2001. VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planı. “Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Yayın No: DPT:2556-ÖİK:572, Ankara, 177 s.
- EREN, A., 2002. **Türkiye’nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar**. Muğla Üniversitesi Yayınları: 11, İ.İ.B.F. Yayınları: 02, Muğla Üniversitesi Basımevi, , 5. Baskı, Ekim, Muğla, 288 s.
- EUROPEAN COMMISSION, 2004c. “Statistical Annex of European Economy”, (ECFIN/174/2004/EN), Autumn 2004, Brussels.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- EYÜBOĞLU, D., 2003. **2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları**. Milli Produktivite Yayınları No: 674, Mert Matbaası, Ankara, 109 s.
- GÖK, M., 2004. **İşgücü Piyasası ve Kobiler**. Roma Yayınları No: 12, 1. Baskı, Eylül, Ankara, 418 s.
- ILO, 2002. “Every Child Counts New Global Estimates on Child Labour”. April, Geneva, 58 p.
- KUMAŞ, H., 2001. “İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri”. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt: 3, Sayı: 4, Ekim-Kasım-Aralık. İzmir, 200 s.
- KARLUK R., 2002. **Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişim, Yapısal ve Sosyal Değişim**. Beta Yayıncılık, 7. Bası, İstanbul, 762 s.
- KOÇ, İ. ve HANCIOĞLU, A., 2003. “Hanehalkı Nüfusu ve Konut Özellikleri”. **Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Raporu 2003**. Bölüm II., Ankara, 168 s.
- LORDOĞLU K. ve ÖZKAPLAN N., 2003. **Çalışma İktisadı**. Der Yayınları No: 358, İstanbul, 461 s.
- MURAT, S., 2000. **Prof.Dr.Nusret Ekin’e Armağan**. TÜHİS (Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası) Yayını, Yayın No: 38, Ankara, 1039 s.
- ÖZSOY, D., 2004. “Üç Aylık Dönemler İtibariyle Gayri Safi Milli Hasıla Hesaplamaları”. **Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışmalı Toplantı**, “Türkiye’de Gelirin Düzeyi ve Dağılımı”, 2004/1, Ocak, Ankara, 9 s.
- ÖZŞUCA, Ş. T., 2003. **Esneklik ve Güvenlik İkileminde Türkiye Emek Piyasası**. İmaj Yayınevi, Ağustos, Ankara, 235 s.
- T.C. MALİYE BAKANLIĞI, 2004. **Yıllık Ekonomik Rapor 2004**, Başbakanlık Basımevi, Ekim, Ankara, 229 s.
- TOBB, 2004. **Ekonomik Rapor 2003**. 59.Genel Kurul, Mayıs, Ankara, 137 s.
- TÜSİAD, 2002. **Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İşsizlik**. Yayın No: TÜSİAD-T/2002/12-354, Aralık, İstanbul, 258 s.
- TÜSİAD, 2004a. **Türkiye’de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik**. Yayın No: TÜSİAD-T/2004-11/381, Aralık, İstanbul, 240 s.
- TÜSİAD, 2004b. Türkiye Ekonomisi 2004. “Ekonominin Genel Dengesi”, Yayın No: TÜSİAD-T/2004/12-384, Aralık, İstanbul, 110 s.
- ZAIM, S., 1997. **Çalışma Ekonomisi**. Filiz Kitabevi, Gen. 10. Baskı, İstanbul, 576 s.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://esa.un.org/unpp/index.asp?panel=2>, Erişim: 14.12.2004.
- www.hazine.gov.tr/yayin/hazineistatistikleri/1-11B.xls, Erişim: 27.02.2005.
- http://www.hazine.gov.tr/stat/egosterge/III_5.xls, Erişim: 23.02.2005.
- DİE, Nüfus ve Kalkınma Göstergeleri, (www.nkg.die.gov.tr/goster.asp?aile=1), Erişim: 23.01.2005.
- DİE, 2002. Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, (<http://lmisnt.pub.die.gov.tr/die/plsql/lmwebtur.lmwebform>), Erişim: 12.01.2005.
- DİE, 2003 (<http://lmisnt.pub.die.gov.tr/die/plsql/lmwebtur.lmwebform>), Erişim: 12.01.2005.
- DİE, 2005 (www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/GSMH/K310305t.xls), Erişim: 02.03.2005